

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun
Flädingstorp

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken – 19 miljöer, Långasjö socken – 19 miljöer och Vissefjärda socken – 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS: "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en linugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

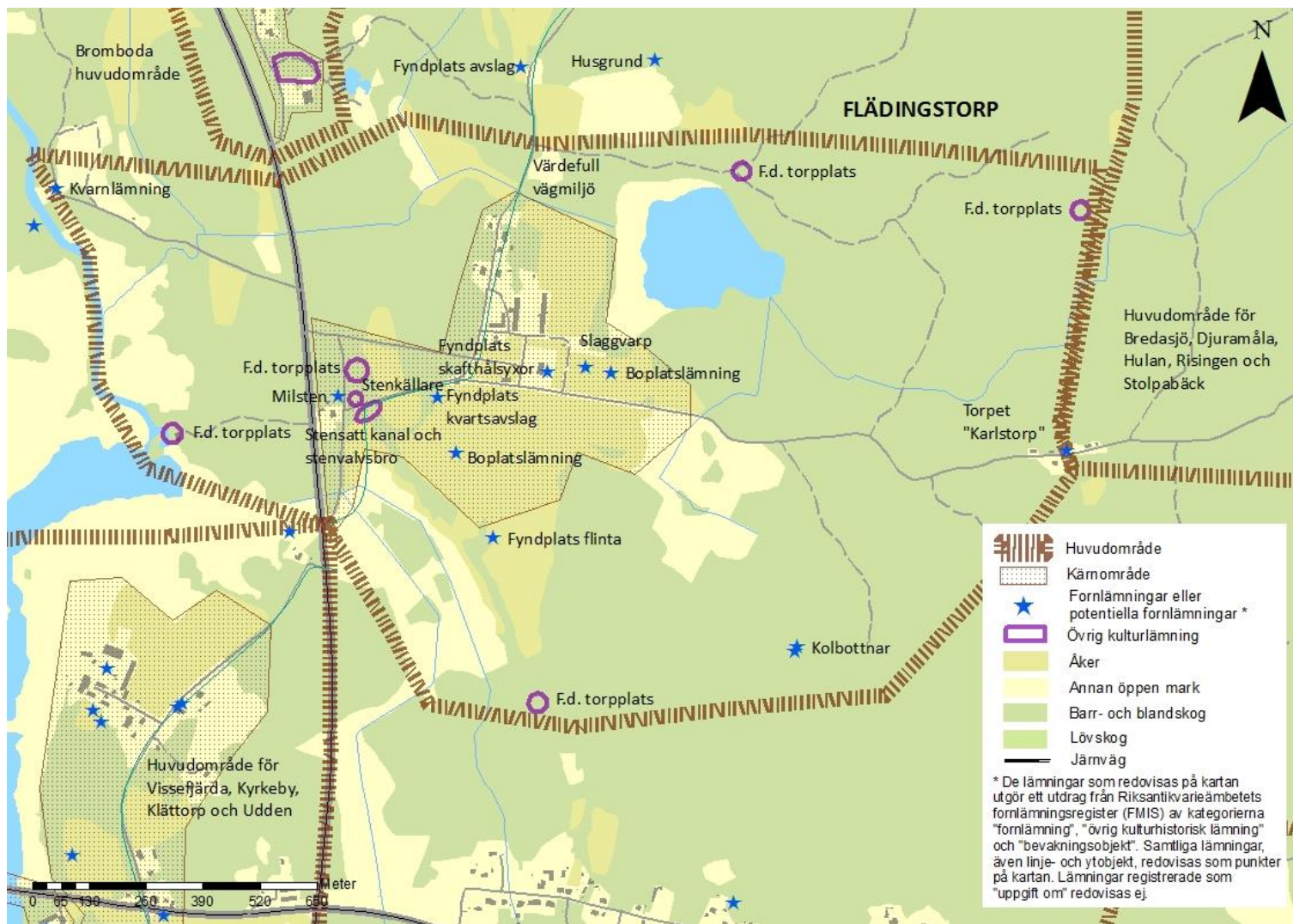
Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1–3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

- Klass 1 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 – miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färggrutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

FLÄDINGSTORP

Klass 3

Lyckebyåns vägar: Gammalt vägnät; gamla landsvägen/"Kungsvägen" och vägen mot Stolpabäck. Milstolpe, stenbro.

Lyckebyån som resurs: Kvarnlämning

Skogslandets jordbruk: F.d. säteri med huvudbyggnad och tillhörande ekonomibyggnader, t.ex. magasin och stenkällare, samt tjänstebostäder. Öppet, flackt odlingslandskap med stenmurar, röjningsrösen och åkerholmar. Torpmiljö. Torplämningar. Boplatser från stenåldern.

Skogen som resurs: Kolbottnar.

Den stora gården Flädingstorp är ett tidigare säteri som ligger i ett öppet och flackt odlingslandskap. Gården med huvudbyggnad från 1870-tal med stora tillhörande ekonomibyggnader, övervägande uppförda under sent 1800-tal, är representativ för sin typ. Ett välbevarat spannmålsmagasin är gårdens äldsta byggnad. Huvudbyggnaden är exteriört moderniserad, medan de övriga gårdsbyggnaderna framstår som välbehållna. Norr om gården ligger några bostadshus, av vilka några uppförts som personalbostäder. Inom området finns ett bevarat äldre vägnät med flera äldre objekt som milsten och stenvalvsbro med stensatt å. I skogarna kring gården finns husgrunder efter de 18 torp som hört till gården. Torpet "Karlstorp" utmed vägen mot Bredasjö utgör den enda kvarvarande torpmiljön. I området finns flera fyndplatser för fornhistoriska föremål samt två boplatslämningar, vilka ger ytterligare historiskt djup åt platsen.

Den stora gården Flädingstorp har långa anor och finns omnämnd redan på 1200-talet.¹ Gården blev 1657 upptagen som ett säteri.² År 1750 kom gården i landshövdingen i Blekinge län Lars Dalmans ägo och förblev i släktens ägo fram till 1800-talets början. År 1839 inköptes gården av kammarherre Gustav Raab. Under släkten Raabs ägo ökade Flädingstorps bebyggelse och folkmängd. Ett 40-tal byggnader uppfördes och ett stort antal hus/torp för gårdens anställda. Den gårdsmiljö som vi kan uppleva idag har huvudsakligen sitt ursprung i det sena 1800-talet, då gården ägdes av fabrikör T A Malmström vid Kyrkeby. Under familjen Malmströms ägo revs och ersattes all bebyggelse på gården, liksom de flesta torpen som ersattes av moderna bostäder för statare och daglönare. Mellan 1910- och 1930-talet ägdes gården av J A Danielsson. Sedan 1930-talet är gården i släkten Ellings ägo.

Den gamla landsvägen mellan Karlskrona och Stockholm från 1680-talet, även kallad "Kungsvägen", passerar förbi alldeles väster om gården. Intill vägen finns en milsten (Raä Vissefjärda 45:1). Den nya väg 28 mot Emmaboda ligger som en parallell och skär rakt igenom landskapet. De övriga vägarnas sträckningar i området kan överlag återföras till 1810 års karta, men vägarna kring gårdsmiljön är dock utträtade och kan troligen hänföras till det sena 1800-talets omdaning av gården. Flera av vägarna närmast gården kantas av höga alléträd. Sydväst om gården kan vägbanken efter vägens tidigare sträckning ännu anas i landskapet. Här finns även en del av en stensatt å och en äldre stenvalvsbro bevarad.

¹ Redan under 1200-talet omnämns gården som ett torp under huvudgården Vesaborg i Vissefjärda. Flädingstorp, under 1400-talet skrivet som Flexorp, var under 1500-talet upptagen i Sten Sture d.y:s jordebok. År 1599 drogs gården in till Kronan, men återlämnades efter några år åter till släkten Sture. År 1609 överfördes gården till Olof Stråle, som i Vissefjärda socken även ägde Törsbo och Fiddekulla. Gården var allmänt frälse indelat i tre enheter om ett mantal vardera och brukade av tre frälsebönder fram till 1657, då säteriprivilegier utverkades för hela byn och de gamla landborna blev avhysta.

² Säteri är ett gods som till följd av ägarens privilegierade ställning som frälseman, befriats från en del av de allmänna skatter och avgifter. År 1810 avskaffades adelns ensamrätt att besitta säterier och genom förändringar i skattelagstiftningen bortföll efterhand säteriprivilegierna.

Gården omges av ett öppet och flackt odlingslandskap. Åkermarken kan till form och utbredning följas tillbaka till åtminstone 1800-talets början, men enligt uppgift ska det ha funnits en omfattande odling redan under tidig medeltid. Åkrarna är relativt stora och omgärdas av vällagda stenmurar. Under 1910–30-talet nyodlades stora arealer, framförallt mossmarker, skogar röjdes, diken förnyades och gården sköttes på ett intensivt sätt. Flera av dessa nyodlade mossmarker är idag igenväxta.

Gårdens ägor har under perioder sträckt sig ned till Lyckebyån. En sentida delning av fastigheten gör att ägorna väster om landsvägen numera hör till Bamsekulla. Det fanns under sent 1600-tal flera kvarnar i ån.

Enligt uppgift ska det under 1940-talet bedrivits en omfattande sågverksrörelse på gården.

Av de ursprungligen 18 torpen som fanns vid 1800-talets mitt finns idag endast ett torp kvar. ”Karlstorpet” (Flädingstorp 1:7) utmed vägen mot Bredasjö är det idag enda kvarvarande torpet och utgör en fint bevarad torpmiljö med bostadshus (1875), ladugård (1935), uthus och stenkällare. I skogarna kring gården finns en mängd husgrunder kvar efter de övriga torpen. Där byvägen möter gamla landsvägen, väster om gården, ligger idag ett boställe som på 1810 års karta kallas för ”Smedjetorpet”. Möjligen har det också utgjort ett torp under Flädingstorp längre tillbaka.

I byn finns flera lämningar som visar på en tidig bosättning på platsen och som berättar om olika verksamheter som bedrivits på markerna. Strax öster om gården finns en boplatslämning med spår från såväl stenålder som modern tid (Raä Vissefjärda 237:1) samt en blästerbrukslämning i form av slagg (Raä Vissefjärda 237:2). Intill mangårdsbyggnaden har man hittat rester av ett par skafthålsyxor av grönsten (Vissefjärda 275:1). Strax söder om gården finns ett större område som anses vara en boplatslämning (Raä Vissefjärda 242:1). Här har man gjort flera fynd av flinta, kvarts och keramik. I närområdet finns även två fyndplatser där man hittat kvartsavslag (Raä Vissefjärda 243:1) respektive flintavslag (Raä Vissefjärda 238:1). Alla dessa fynd tyder på aktiviteter här redan under stenåldern. Man har också registrerat förekomst av slagg, av okänd ålder.

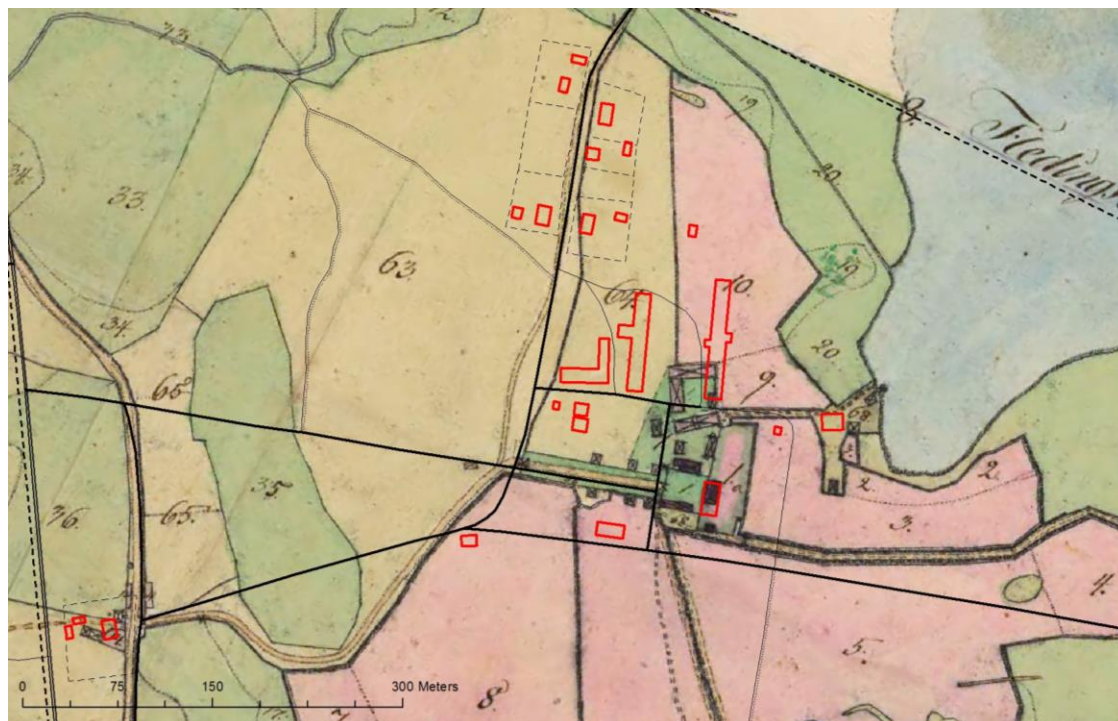

Kärnområde Flädingstorp

Den raka uppfartsvägen till Flädingstorps gård är anlagd under tidigt 1900-tal (finns med på 1940-talets karta) och leder fram till gårdsmiljön som omges av ett öppet landskap. Den äldre vägsträckningen finns också kvar, dock i något utträtat utförande, och fortsätter vidare norrut mot Stolpabäck. Det rätvinkliga vägnätet bör hänga samman med det sena 1800-talets omdaning. Gårdens byggnader ligger på samma plats som under tidigt 1800-tal (och 1600-tal), men bebyggelsen är idag mer utspridd än vad den var då. Av de byggnader som finns inritade på 1810 års karta finns endast ett sädesmagasin från 1700-talet bevarat, dock flyttat och tillbyggt. Den bebyggelse som finns på gården idag är uppförd under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Den exteriört moderniserade huvudbyggnaden från 1880-talet är uppförd på samma plats där en äldre mangårdsbyggnad från 1600-talet stått. Huvudbyggnaden flankeras av sädesmagasinet. Tidigare fanns en byggnad med personalbostäder (statarbostad) som pendang till magasinet. På den stora gräsytan som kan sägas utgöra en mangårdsdel, finns även tre stenköllare.

Fågårdsdelen är tydligt avgränsad och ligger norr om mangården. Två trationellt utförda ladugårdsbyggnader (1905) är placerade parallellt intill en större gårdsplan. Ladugårdarna omges av flera andra mindre ekonomibyggnader. En ekonomibyggnad som utmärker sig särskilt är ett f.d. svinhus med väggar uppförda av sten. Flera ekonomibyggnader från det sena 1800-talets gårdsmiljö är idag rivna.

Norr om gården, utmed byvägen mot Stolpabäck, ligger fem bostadshus omgivna av små trädgårdar. Fyra av husen tycks vara uppförda kring sekelskiftet 1900 och kan ha utgjort tjänstebostäder (Flädingstorp 1:4, 1:5, 1:6, 1:13). Husen är sedan 1980-talet avstyckade från stamfastigheten.

Utsnitt av 1810 års karta över Flädingstorps säteri. Dagens vägar är inlagda som svarta streck och dagens byggnader med röda markeringar. Samtliga vägar som angör gårdsmiljön har rätats ut och infartsvägen från väster har tillkommit. Den gamla vägsträckningens krök sydväst om gården kan ännu anas i landskapet. Gårdens bebyggelse har spridit ut sig och det är idag endast huvudbyggnaden som har ett äldre byggnadsläge. Karta lantmäteriet, bearbetad av Veronica Olofsson, Kalmar läns museum.

Referenser

Skårin, Henning, 1983, Om gårdar och byar i Vissefjärda socken – Flädingstorp. Ur Dackebygd 1983, Vissefjärda hembygdsförening.
Lantmäteriets historiska kartor.
Riksantikvarieämbetets Forssök.
Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Den symmetriska gårdsstrukturen vid Flädingstorps gård, med infartsvägar och byggnader tydligt grupperade och åtskilda i en mangårds- och en fägårdsdel.
- Traditionell och enhetlig utformning av Flädingstorps gårdsmiljö med byggnader övervägande från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Byggnaderna har övervägande bevarad karaktär med ursprungliga byggnadsdelar.
- Äldre, grusade vägdragningar i huvudområdet, kantade av vällagda stenmurar och träd. Milstolpe.
- Spår efter äldre vägdragningar, vägbankar, stenvalvsbro,stensatt å intill vägen.
- De kulturpräglade öppna åker-, ängs- och hagmarkerna i gårdens närhet med lövträdsbestånd, odlingsrösen och stenmurar. Öppenheten är viktig.
- Torpmiljön "Karlstorp" med bostadshus, ladugård, uthus och källare.
- De f.d. arbetarbostäderna intill vägen mot Stolpabäck (1:4, 1:5, 1:6, 1:13).

Befintligt skydd

- Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna, samt tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Flädingstorp utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns kulturminnesprogram 1984. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som särskilt värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskningförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- Alla byggnader omfattas av varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.

- Särskilt värdefulla byggnader och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av biotopskydd enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)
- Den gamla vägsträckningen mot Stolpabäck är utpekad som en värdefull vägmiljö inom projektet "Vägen som kulturarv", framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.

Rekommendationer och förslag till skydd

- Kärnområdena är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt särskilt värdefulla bebyggelseområden enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom kärnområdena bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en antikvarisk förundersökning. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att planbestämmelser, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Huvudområdets öppna odlingslandskap har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- Gamla vägar inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av gårdens bebyggelse är önskvärd.

Den raka infartsvägen till gården Flädingstorp från väg 28 har troligen tillkommit under 1900-talets första hälft. Vägen som ses korsa infarten är landsvägens gamla sträckning.

Intill den gamla landsvägen, vid den gamla avfarten mot Flädingstorp, ligger ett bostadshus. Alldeles intill finns en bevarad milsten.

Den numera uträtade vägen från gamla landsvägen mot Flädingstorps gård.

Den södra infartsvägen mot Flädingstorp gjorde tidigare en krök. Vägens gamla sträckning kan ännu anas i landskapet genom en bevarad vägbank, en stenbro och ettstensatt dike.

Flera av vägavsnitten närmast gården kantas av höga alléträd.

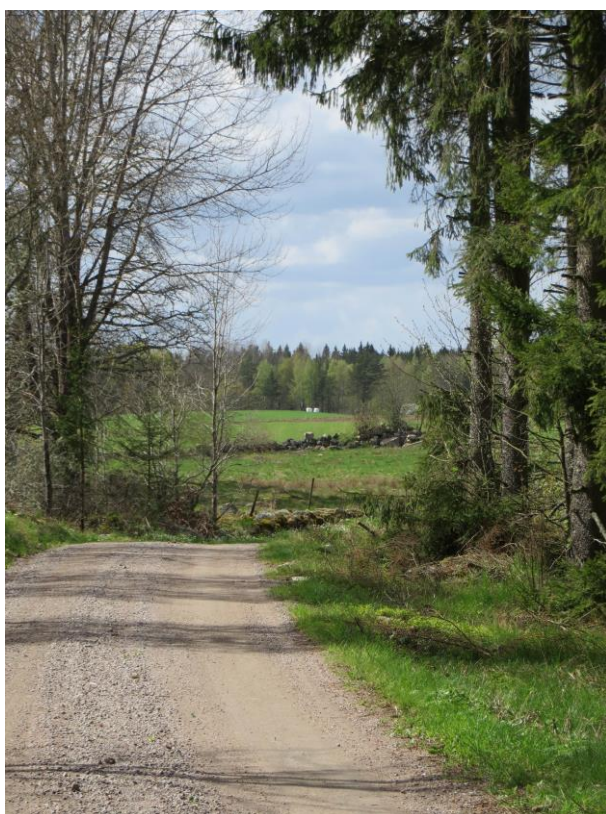
Gården Flädingstorp omges av ett påtagligt öppet och flackt odlingslandskap med stora stenmursomgärdade åkrar.

Gården har ett vackert läge intill sjön Flädingstorpasjön.

De stora åkrarna med låga stenmurar på var sida om vägen från Bredasjö. Infarten till åkrarna markeras med höga stenstolpar.

Bortanför de öppna, flacka åkrarna som omger gården blir terrängen lätt kuperad, där ängs- och hagmark samt skogen tar vid.

Uppfarten till gårdens huvudbyggnad. Till höger ses sädesmagasinet. På gräsytan till vänster låg tidigare en byggnad med personalbostäder, som en pendang till sädesmagasinet.

Mangårdsbyggnaden hade då den uppfördes 1875 en storslagen glasveranda. Huset fick sitt nuvarande utförande i samband med en renovering på 1950-talet.

Sädesmagasinet är åtminstone till delar från 1700-talet och utgör gårdens äldsta bevarade byggnad.

Inom det som kan räknas som gårdens mangårdsdel ligger tre stenkällare i olika storlek.

Intill den södra infartsvägen ligger ett garage.

Gårdens byggnader har en tydlig disposition, där mangårdsdelen är tydligt avskild från fägårdsdelen.

De två långsträckta ekonomibyggnaderna (1905) är uppförda intill en större gårdsplan. Byggnaden till vänster inrymde ursprungligen stall och vagnsskjul, senare mobiliseringsförråd, och den högra byggnaden ladugård.

Vägen som skiljer mangårdsdelen från fägårdsdelen.

Svinhuset är uppfört av sten.

Gården sedd från öster.

Utmed vägen mot Stolpabäck, strax norr om gården, ligger bostadshus på rad. Husen kan möjligen ha uppförts som personalbostäder.

Flädingstorp 1:13. Huset kallas "arrendatorsbostaden" och berättar något om hur huset kan ha använts, åtminstone under en period.

Flädingstorp 1:5.

Flädingstorp 1:4.

Flädingstorp 1:6.

Torpet "Karlstorp" ligger intill vägen mot Bredasjö och är den enda kvarvarande torpmiljön som hör till Flädingstorp. Inom torpmiljön finns en representativ uppsättning av byggnader. Förutom bostadshus (1875) finns en stenkällare, en bod och en ladugård (1935).

Bostadshuset vid "Karlstorp" är uppfört 1875.

Stenkällaren.

Emmaboda
kommun

Länsstyrelsen
Kalmar län